

KÜLTÜR BAKANLIĞI
HALK KÜLTÜRLERİNİ ARAŞTIRMA ve GELİŞTİRME
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ YAYINLARI: 164
SEMİNER, KONGRE BİLDİRİLERİ DİZİSİ:34

**IV. MİLLETLERARASI
TÜRK HALK KÜLTÜRÜ KONGRESİ
BİLDİRİLERİ**

I. CİLT
Genel Konular

TÜRK HALK KÜLTÜRÜNÜN UNUTULMUŞ KAYNAKLARINDAN BİRİ: "TÜRKİYE'NİN SİHHİ-İ İCTİMÂİ COĞRAFYASI"

M.Sabri KOZ
(Türkiye)

Günümüzde halk kültürü ürünlerinin derlenip incelenmesi ve elde edilen verilerin çeşitli amaçlarla tasnif edilmesinde çok değişik ve yeni yöntemler geliştirilmiştir. Ayrıca derleme araç gereçlerinin dünyamızın gelişmesine uygun olarak çok ileri bir düzeye ulaşmış olması da sevindirici bir husustur. Bu çok yönlü gelişmeler sözlü kaynaklardan yapılacak derlemeler için söz konusu olduğu kadar, yazma ve basma kaynaklar için de geçerlidir. Yazma ve basma kaynaklardan derleme yapmanın yolları ve sorunları farklı olmakla birlikte bunlardaki ürünlerin araştırmacıların hizmetine sunulmak için "yeniden" derlenip tasnif edilmesi de gerçekleştirilmesi gereken önemli görevlerden biri olarak karşımızda durmaktadır.

Bu amaçla 1922-1932 yılları arasında yayımlanmış, **Türkiye'nin Sıhhi-i İctimâî Coğrafyası** adlı 18 kitaplık bir diziden söz etmek, bu unutulmuş halk kültürü kaynağını bir kez daha tanıtmak ve daha sonra da araştırmacıların hizmetine sunmak istedim. Söz konusu dizisi Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti döneminden başlayarak Sıhhiye (Sihat) ve İctimâî Muâvenet Vekâleti tarafından yayımlanmıştır. Dizinin hazırlanışı ve yayımlanmasıyla ilgili bilgileri yine bu dizide yer alan 1.kitabın (eski deyiimiyle 1. cüz) başında bulunan o dönemin Umur-ı Sıhhiye ve Muavenet-i İctimâiyye Vekili ve Sinop Mebusu Doktor Rıza Nur'un "Mukaddeme"sinden öğreniyoruz. Belge değeri taşıyan bu yazıyı aynen alıyorum:

Selef-i âcizi Refik Beyefendi¹ zaman[ın]da² yurdumuzun sıhhi ve ictimâî tedkiki gibi mühim bir nokta Vekâlet Muâvenet-i İctimâiyye Müdürü Doktor Muhyiddin Celâl Bey³ tarafından Vekâlete teklif olunarak Sıhhiye Müdürlerinden bu bâbda malumât talep edilmiş, Sıhhiye Müdürleri tedkikât yaparak istenen malumâti mehmâemken cem eylemişler. Vekâlete geldiğim zaman bu malumâtın yarısını gelmiş buldum. Bunların bir kısmı güzelce, bir kısmı kayımsız idi ki Sıhhiye Müdürlerinin iktidar ve faaliyetleriyle mütenâsibdi. Bunlardan en mükemmel olanlar Sinob, Niğde, Kayseri, Kastamonu, Erzurum, Zonguldak ve Menteşe Sıhhiye Müdürlüklerinden gelenlerdir. Bunların arasında da Sinob'unki birincidir. Bu halde Sinob nüshasını nümune olmak üzere intihâb edip bazı tadilât ve tekemmülat icrâsından sonra -ekseriya olduğu gibi bunların da bir dolap içinde çürümek ve zâyı olmak taliinden kurtulması ve enzâr-ı istifadeye konulması maksadıyla neşr ediyorum. Eserde yapılan tashihler meyânında bir de o alışılmış eski münşiyâne dil mümkün olduğu kadar Türkçeleştirilmiştir.

1 Dr. Refik Saydam.

2 Köşeli parantez içindeki ek asıl metinde yoktur.

3 Muhyiddin Celâl Bey'in, Kayseri'yle ilgili kitaba yazdığı bir nottan bu dizinin düzenlenmesiyle ilgili kurulda görev aldığı anlaşılmiştir.

Tab'ında bütün Sıhhiyye Müdürlerine tevzi edilip iyi olmayan veya henüz gelmeyen sancakları bu nümune üzere yeniden tertip ettirilecektir. Ve her sancak [vilâyet] ten geldikçe elifbe veya diğer bir tertibe bakmaksızın Vekâletçe tashihât ve ikmâlât ba'de'l-icra neşr edilecektir. Bu halde bu nüsha "Türkiye'nin Sıhhi-i İctimâî Coğrafyası" nâm eserin birinci cüz'ü oluyor.

Şurasını itiraf etmeli ki "Her şey cebheye.." düstûrunun hüküm sürdüğü böyle bir zamanda, âlet ve saire cihetinden olan eksiklikler içinde bu eser istenilen mükemmeliyette olamamıştır. Fakat böyle bir esere olan ihtiyaç düşünülünce "Hiç yoktan iyidir" mantığı kazanır. Hiç olmazsa bir esas olur, sonra mükemmelleştirilir. Her şey küçükten ve noksân ile başlar. Elverir ki başlansın.

Esere haritalar, krokiler, şemalar, grafikler, cetveller, bazı fotoğrafler ilâve edilmiştir.

Kaviyyen me'mul ediyorum ki her ay bir cüz bastırılabilir.

10 Mart 338 Umûr-ı Sıhhiyye

ve

Muâvenet-i İctimâiyye Vekili

ve Sinob Meb'usu

Doktor Rıza Nur

Dizinin hazırlanışı ve ilk kitabın yayımlanmasıyla ilgili bu yazıyı gördükten sonra Kayseri ve Niğde kitaplarında bulunan notları da gözden geçirmekte yarar vardır. Dizinin 2. kitabı olan Niğde'nin basılması gecikmiş, bunun yerine hazır olan Kayseri (4.kitap) yayımlanmıştır. Dizinin hazırlanmasını teklif eden Muhyiddin Celâl'in bu konudaki notu şöyledir:

Sinob nüshasından sonra, hatta ondan evvel, Niğde nüshası çıkacak iken sipariş olunan resimleri, krokileri beklemek bu nüshayı geciktirdi, Kayseri'yi Niğde'den evvel çıkarmaya mecbur olduk, Kastamonu, Menteşe, Zonguldak nüshalarının tertibi bitti, Niğde de bitmek üzeredir; şu on, on beş gün zarfında hepsini neşr edeceğiz. Bunlardan sonra da Vekâlet-i Celilenin teşkilâtını, mesâi ve programlarını gösteren nüshayı tertibe vereceğiz."

Heyet-i Tertibiyye Nâmına

Muhyiddin Celâl

Rıza Nur'un yukarıda verdiğim yazısında Sinob'a ait kitabı çok beğendiği ve "birinci" ilân ettiği görülmüştü. Niğde ile ilgili kitap gelince bu düşüncesinden vazgeçtiğini görüyoruz:

"Sıhhiyye müdürlerinin gönderdikleri Sıhhi-i İctimâî Coğrafyalardan iyiler arasında Niğde nüshasının da bulunduğunu, Sinob nüshasının birinci derecede olduğunu ilk cüz'ün mukaddemesinde yazmıştık. Sinob nüshası basılırken Niğde'den ikinci defa gelen bu nüsha Sinob'unki de dahil olduğu halde hepsinin fevkinde bir kıymeti haizdir."

Sıhhiyye

ve

Muâvenet-i İctimâiyye Vekili

Doktor Rıza Nur

Yukarıya aldığım üç yazı ilgililerin bu dizinin elden geldiği kadar mükemmel çıkmasına gayret gösterdiğini anlamamıza yetecektir. Ancak bu uygulamada hiç de öyle olmamış; dizi, adı da dahil olmak üzere birçok meseleyi beraberinde getirmiştir. Dizinin adı ilk kitapta ve daha sonra yayımlanan 13 kitapta "Sıhhi-i İctimâî Coğrafya" olarak verilirken 3 kitapta "Sıhhi-i İctimâî Coğrafya", 1 kitapta ise "Sıhhi İctimâî Coğrafya" biçiminde verilmiştir. Eski harflerle basılmış Türkçe

kitaplar konusunda geniş bilgi ve deneyimi bulunan M. Seyfettin Özege de eserinde "Sihhi-i İctimâi Coğrafya" adını kullandığı için kuruluş ve anlam yönünden sıcak bakmasam da bunu benimsemeyi yerinde buluyorum⁴.

Dizide yer alan 18 kitaptan 7'si 1922⁵, 8'i 1925, 2'si 1926 ve 1'i de 1932'de basılmıştır. Kurtuluş Savaşı yıllarında Büyük Millet Meclisi Hükümeti'ne destek veren ve Konya'dan Ankara'ya taşınan **Öğüd Gazetesi**'nin matbaasında⁶ basılmaya başlanan (1922) kitaplar daha sonraki yıllarda İstanbul'da Hilâl Matbaası ile Kâğıtçılık ve Matbaacılık Anonim Şirketi'nde basılmıştır.

Türkiye'nin Sihhi-i İctimâi Coğrafyası dizisinde yayımlanan kitaplar incelendiğinde belli bir plana uygun olarak düzenlendikleri dikkati çekmektedir. Bu planın, merkezden gönderildiği, böylece hazırlayıcıların yönlendirilmek istendiği anlaşılmaktadır. Kitaplar genel olarak 6 kısımdan oluşmaktadır. Bu kısımlarda ele alınan konular şunlardır:

Birinci Kısım:

Hudutlar, dağlar, nehirler, göller, tuzlalar, jeolojik yapı, madenler, taşlar, ormanlar, sebze ve meyveler, hububat, ehli ve vahşi hayvanlar, mülki taksimat.

İkinci Kısım:

İklim, mevsimler, sıcaklık, rüzgârlar, rutubet ve kuruluk, yağışlar.

Üçüncü Kısım:

Nüfus, aşiretler, lisan, giyim-kuşam, geçim yolları, sanat ve zanaatlar, ahlâk, maarif, gelenek ve görenekler, halkın tababete karşı tavri, temizliğe riayet, halkın vücut yapısı.

Dördüncü Kısım:

Hastahaneler, eczaneler, mektep ve medreseler, oteller, hanlar ve hamamlar, fabrikalar, binaların mimari tarzı, şehirlerin ve köylerin durumu, helâların şekli, kabristanlar, bataklıklar, içme suları.

Beşinci Kısım:

Hastalıklar, zührevi hastalıklar, sıtma, verem, akıl ve sinir hastalıkları, salgınlar.

Altıncı Kısım:

Doğum ve ölüm istatistikleri, sıtma ve frengi istatistik ve haritaları.

Dikkat edileceği gibi kitaplarda konumuzu ilgilendiren bilgiler "Üçüncü Kısım"larda bulunmaktadır. Bununla birlikte bazı kitapların değişik bölümlerinde de konuyla ilgili bilgilere rastlanılmaktadır.

"Üçüncü Kısım"ların halk kültürü ile ilgili başlıkları altında ne tür bilgiler verildiğini kısaca gözden geçirmek yararlı olacaktır. Nüfusla ilgili bilgiler resmî kayıtlardan çıkarılmıştır. Bu bilgiler de "Nüfusun İrk ve Din Üzerine Taksimâtı" ya da benzeri bir ara başlık altında verilmekte; Türkler, azınlıklar, Müslümanlar, Hıristiyanlar ve öteki din-

4 M. Seyfettin Özege, Eski Harflerle Basılmış Türkçe Eserler Kataloğu, 4. cilt. İstanbul, 1977, s. 1936-1938.

5 1922'de basılan 9 kitaba, Ankara'yla ilgili kitabın M. Seyfettin Özege'nin eserinde (s. 1936) künyesi verilen 1. baskısı dahil edilmemiştir. Eserin ancak 1925 tarihli ikinci baskısı görülebilmektedir.

6 Öğüd Gazetesi, basıldığı matbaa, sahibi ve Kurtuluş Savaşı'ndaki hizmetleri hakkında şu kitapta ayrıntılı bilgi vardır: Mehmet Önder, Milli Mücadelenin Yanında ve Safında Öğüd Gazetesi (Bilgiler-Belgeler), Ankara, 1986, 40 s.

ler erkek ve kadın sayısına göre sıralanmaktadır. "Aşâir" ara başlığı altında ise vilayetlerde (ya da sancaklarda) barınan (yaz veya kış aylarında) aşiretler hakkında bilgi verilmekte, bunların adları, hangi yaylak ve kışlaklarda barındıkları, konuştukları dil gibi önemli hususlar açıklığa kavuşturulmaktadır. "Tarz-ı Telebbüs" ara başlığı ise bizi yöre halkının giyim kuşamına, cinsiyete, sosyal tabakalara, şehir ve kasabalara, mesleklere göre tanıtan satırlara götürmekte, yerine göre oldukça ayrıntılı olarak verilen bilgiler o yılların giysi türlerini ve kullanılış amaçlarını ortaya koymaktadır. "Tarz-ı Maişet" ve "Tarz-ı İştigâl" ara başlıkları halkın geçim yollarını; şehir, kasaba ve köylerde yaşamakta olan meslek, sanat ve zanaat dallarını anlatmaktadır. Halkın ahlâk anlayışlarının, her türden ve düzeyden okulların tanıtıldığı "Ahlâk" ve "Maarif" ara başlıklarının ardından gelenek ve göreneklere, batıl inançlara yer veren "Ananât" ve "İtikadât-ı Bâtıla" başlıkları altındaki satırlara geçilmektedir. Bu bölümler Türkiye'nin Sıhhi-i İctimâi Coğrafyası dizisinde yer alan kitapların en ilginç bilgilerini aktarmaktadır bizlere. Sıhhiye Müdürlerinin aynı zamanda doktor olmaları halk hekimliğine ve bu işlerle uğraşan mütetabbiblerin bilime ters düşen, insan sağlığına zarar veren uygulamalarına geniş yer ayırmalarına yol açmıştır. Bazı kitaplarda halkın yatırlara karşı ilgisi de örneklerle anlatılmakta, buralarla ilgili inanç ve uygulamalara da yer verilmektedir. Üçüncü Kısımlarda daha sonra halkın doktor tedavisine karşı ilgisi açıklanmakta, temizlikle ilgili genel kurallara uyulup uyulmadığı belirtilmekte, halkın vücut yapısı hakkında bazı genellemeler yapılmaktadır⁷.

Türkiye'nin Sıhhi-i İctimâi Coğrafyası dizisinde, Türkiye'nin o yıllardaki idari bölümlenmesine göre Ankara, Bayezid, Çatalca, Gazi Ayıntab, Gelibolu, Hamidâbâd (Isparta), Kastamonu, Kayseri, Kengırı, Kırk Kilise (Kırklar Eli), Kırşehir, Konya, Muğla (Menteşe), Niğde, Sivas, Sinob, Urfa ve Zonguldak vilayet ya da sancakları ile ilgili olanlar yayımlanabilmiş; Rıza Nur'un yukarıya aynen aldığımız önsözünde hazır olduğunu bildirdiği Erzurum'la ilgili kitap yayımlanamamıştır. Eski harflerle basılan son kitaptan 6 yıl sonra 1932'de yayımlanan Sivas kitabıyla dizinin yayımı son bulmuştur. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Arşivi'nin araştırılmasıyla yayımlanmadan kalmış kitaplar da ele geçebilecektir.

Sıhhi-i İctimâi Coğrafya kitapları, bildirimizin başlığında da belirtildiği gibi "unutulmuş" kaynaklardandır. Özellikle halk kültürü ile uğraşanlar, kitapların adları ve ilgisiz olduğu düşünülen bir bakanlıkça yayımlanmış olması yüzünden bunlara ilgi göstermemişlerdir. Bir kısmı Kurtuluş Savaşı yıllarında az sayıda basılıp dağıtıldığı için ele geçirilmesi de oldukça güç olan ve çok az resmî ve özel kitaplıkta takım olarak bulunan bu kitaplara halk kültürü ile ilgili el kitaplarında ve bibliyografyalarda da yer verilmediği dikkati çekmektedir⁸. Bildiri bu amaçla hazırlanmış, kitapların güçlükte elde edilebilen tam

7 Bu bilgiler genellikle bu sırayı izlemektedir de bazı kitaplarda küçük değişikliklere uğradığı görülmektedir.

8 Bu hususta M. Türker Acaroğlu'nun 16 yıl önceki dikkat ve uyarısını unutmamak gerekir. Acaroğlu bu bildirisinde Türkiye'nin Sıhhi İctimâi Coğrafyası dizisinin halk kültürü bibliyografyalarında yer alması gerektiğini vurgulamıştır. Bkz. "Türk Halkbilgisi Kaynakçası Üzerine", I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri (I. Cilt, Genel Konular), Ankara, 1976, s. 21-46 (s. 42).

künyeleriyle ilginç sayılabilecek bazı derlemeler olduğu gibi aktarılmıştır. Kitapların, ayrıntısı yukarıda verilen ilgili "kısım"larında yer alan bilgiler topluca ve tasnif edilerek yayımlanmadan önce araştırmacılara bir kez daha hatırlatmak ve önemli olduklarını vurgulamak istedim.

TÜRKİYE'NİN SİHHİ-İ İCTİMÂİ COĞRAFYASI: I. ANKARA

Dr. Mushihiddin Safved, **Türkiye'nin Sıhhi İctimâi Coğrafyası. Ankara Vilâyeti**, İstanbul, Hilâl Matbaası, 1341/1925, 128 s. + 18 levha.

"Türkiye Cumhuriyeti Sıhhiyye ve Muâvenet-i İctimâlye Vekâleti Neşriyatından: 17"⁹.

"Beşik Düğünü Merasimi"

"Bu merasimde konu komşu davet olunur. Ebe hanım da gelir. İlk çocuk erkek ise ve lohusanın validesi ber-hayat ise evvelce izhâr olunan beşik takımları çıkarılır. Âdeta bir düğün cihazı gibi irâe olunur. Zengin ise birkaç sofraya yemek çıkarılır. Ebeye yine bahşiş verilmek gibi onun menfaatine de ayrıca taallük eden bu merasim hitâm bulduktan sonra çocuk artık validesinden ayrı bir mahalde yatırılır.

Diplomalı ebelere Ankara'da "fermanlı ebe" derler. Vaz'ı hamlin on birinci günü lohusa hamama gider. Sebabi de o zamana kadar süt az gelir. Hamamdan sonra güya süt çoğalmış. Şayet bununla da lohusanın sütü gelmezse akrabadan veya en yakın dostlardan biri, sabah erken kalkıp kimse ile konuşmadan iki simit alarak Debbaghane'de bulunan Kumacık Dede'ye gider. Orada Kumacık Çeşmesi nâmıyla bir çeşme vardır. Simitlerden biri bu çeşmeye vaz'-olunup çeşmeden bir şişe su alınır. Diğer simit ile su beraber olarak yine yolda kimse ile konuşulmaksızın lohusanın evine avdet olunur. Bu sudan bir kadehi lohusaya içirilir. Simitin de bir kısmı ekl-ettirilerek mütebâkisi kelbe atılır. Bundan sonra lohusanın sütü gelir. Bu itikâd-ı bâtil elân ber-devamdır." (s. 59)

II. BAYEZİD

Dr. İbrahim Edhem, **Türkiye'nin Sıhhi-İ İctimâi Coğrafyası. Bayezid Vilâyeti**, İstanbul, Kâğıdcılık ve Matbaacılık Anonim Şirketi 1341/1925, 30 s. + 2 levha.

"Türkiye Cumhuriyeti Sıhhiyye ve Muâvenet-i İctimâlye Vekâleti Neşriyatından"¹⁰.

"Yerli İtikâdât-ı Bâtıla"

Vilâyet halkının hemen ekseriyetinin aşâir olması, kasabalar halkının da cehâletlerin ziyâdeliği dolayısıyla itikâdât-ı bâtilaları fazla derecededir. Ez-cümle aşâir ve Kürtlerden birinin hastası olup da (hastalığı her ne olur ise olsun, ister intanî ister gayri intanî) hastalığı birkaç gün tevâlî ve temâdi eder ise hastayı deriye çekerler. Deriye çekmek amelîyesi şu vechile icra olunur:

9 5 sayılı dipnotta da açıklandığı gibi eserin M. Seyfettin Ozege'den alınan künyesi şöyledir: Dr. Mushihiddin Safvet, T. S. İ. C. Ankara Vilâyeti, Ankara, Öğüd Matbaası, 1338/1922, 128 s. Bu baskıyı göremediğim için yararlanamadım.

10 Kitap iç kapaksız bastırılmıştır.

Deri, semiz bir koç veya koyun veyahut sığır derisinden ibarettir. Bunu sıcak sıcak yüzerek hastayı uryan bir hale getirir ve ayaklarından itibaren batn ü sadr ile etraf-ı ulviyye ve süfliyyesinin bir kısmını yalnız re's hariçte kalmak şartıyla (derinin hacm-i istiabisine göre) deriyi hastanın vücuduna yapıştırdıktan sonra diker ve hastayı başı da içeride kalmak şartıyla örtüp bastırırlar ve hastayı derinin içerisinde derece-i tahammülüne göre iki saat-ten aşağı olmamak üzere 6-7 saat kadar bırakarak terletir ve terden sonra hastayı hafif giydirerek yatağına yatırır ve şifasını beklerler. Bu suretle deriye sarılarak üstü bastırılan ve başı da yorgan altına sokulan hastalardan yorgan altında hâmiş-ı karbon ile tesemmüm edenlere tesadüf edildiği söylenmektedir. Bu muamelenin herhangi bir bâtil itikâdın neticesi olduğu muhakkaktır. Bundan beklenen istifâde hastanın deri içerisinde terlemesi ile şifâyâb olması imiş! Bu sakîm âdet teâmül derecesini bulmuştur. Ezik, çıkık, kırık ve diğer yerler için de muhakak yine hastanın o mahalli deriye sarılır." (s. 15-16).

III. ÇATALCA

Dr. Mehmed Ali [Kayacan]¹¹, **Türkiye'nin Sıhhi-i İctimâî Coğrafyası, Çatalca Vilâyeti**, İstanbul, Kâğıdcılık ve Matbaacılık Anonim Şirketi, 1341/1925, 49 s, + 8 levha.

"Türkiye Cumhuriyeti Sıhhiyye ve Muâvenet-i İctimâiyye Vekâleti Neşriyyâtından"¹².

"Tarz-ı Telebbüs"

"... Bundan mâ-adâ merkez kazasının Kürt Ayazması ve Yaylacık-Kürtler karyelerinde sâkin ve nereden geldikleri mechûl ve kendilerine Kürt tabir edilen bir kısım ahali vardır ki elbiseleri yeknesak beyaz ve yeknesak kırmızı olup kendi imlâtgirdeleri olmak meşruttur ve itikâdları icâbıdır. Kadınları dahi beyaz bir örtü, bir önlük ve bir başlık iksâ ederler. Tabâyi ve ahlâkları civar kura halkına kat'iyen müşâbehet arz etmeyip kendilerine mahsus birtakım âdât ve itikâdları vardır." (s. 19).

IV. GAZİ AYINTAB

[Dr. Süleyman Faik Yargıcı]¹³, **Türkiye'nin Sıhhi ve İctimâî Coğrafyası, Gazi Ayıntab Vilâyeti**, İstanbul, Hilâl Matbaası, 1926, 41 s.

"Türkiye Cumhuriyeti Sıhhiyye ve Muâvenet-i İctimâiyye Vekâleti Neşriyyâtından: 24"

"İctimâ Günleri, Eyyâm-ı Mahsusa, Ziyâret Mahalleri"

"Senenin bahar mevsiminde ve muayyen hususî günlerde merkez kasabası ile mülhakât kasabalarında ictimâlar yapılır. Merkez kasabasının Şimâl ve Cenub sırtlarındaki Kurban Baba ve Dülük Baba ziyaretlerine kurban ve mum götürmek suretiyle merasim yapılır. Bu merasime en ziyade kadınlar hususî günlerde devam ve iştirak ederler. Keza haftada üç gün pazar, salı,

11 Kitapların yazarlarıyla ilgili biyografi araştırması bir ikisi dışında sonuç vermemiştir. Bu kitabın yazarının soyadı şu kaynaktan alınmıştır: Dr. Fethi Erden, **Türk Hekimleri Biyografisi**, İstanbul, 1948, 4+344 s. (s. 135)

12 Kitap iç kapaksız bastırılmıştır.

13 Kitapta yazar adı yerine "Sıhhiyye ve Muâvenet-i İctimâiyye Müdürü" notu bulunmaktadır. Yazarın adı, sonradan aldığı soyadı 11 sayılı dîpnottaki kaynaktan alınmıştır. (s. 246).

perşembe günlerinde merkez kasabası dahilinden geçen ve Aynü'Lin tabir olunan Gazi Aynıtab suyunun etrafında kadınlar toplanarak yemek yapar ve aklıma kadar mezkûr su kenarında eğlenirler. Bu gibi eğlenti mahallerinde "çiyköfte" yemek, âdet-i mahalliyedir. Çiyköfte, havanda döğülmüş çiy kara etin yahut bir parça sade yağın çiy bulgur, kırmızı biber, tuz, maydanoz, soğanla karıştırılıp hamur gibi yoğrulmasından hasil olmuş bir mahluttur. Bulgur su ile biraz karıştırdıktan sonra yoğrula yoğrula yumuşatılır ve lokma olacak kadar ufak ufak kesilir. Bu işten de netice suyun başında grup gurup birikilerek o köfte kemâl-i iştihâ ile yenilir." (s. 25).

V. GELİBOLU

Dr. Fahrî Cemâl, **Türkiye'nin Sıhhi-i İctimâî Coğrafyası. Gelibolu Vilâyeti**, İstanbul, Kâğıdcılık ve Matbaacılık Anonim Şirketi, 1341/ 1925,34 + 5 s.

Türkiye Cumhuriyeti Sıhhiye ve Muâvenet-i İctimâiye Vekâleti Neşriyyâtından¹⁴.

"İtikâdât-ı Bâtıla"

"Gelibolu halkı memleketin ilk fâthilerine hemen umumiyetle veli sıfatını izâfe ederler. O kadar ki Gelibolu'nun her tarafı evliyâ ile dolu olduğu farz olunur. Mamafih yukarıda zikr edildiği vechile bugün velilerin bile mekâbiri harâbiye yüz tutmuştur. Evcelleri yaramaz çocukları uslandırmak için Fikirli Sinan denilen ve kırk üzüm koyup her gün bir tanesini yemekle uslandığı zannolunan velinin bile kabri haraptır.

Animizm bakayâsından olarak bazı taşlara kudsîyet izâfe edildiği de vakidir. Merkezde bir taş vardır ki, buna bir derviş bastığı için ayak şeklini ahz ettiği rivayet ediliyor. Animizmin İslâmî bir şekil ahz ettiğini gösteren bu nevi efsaneler ezmine-i kadime dinlerinin artık bu halkta gölge-fikirler halinde kaldığını ve biraz daha zaman geçmekle bu nevi itikâdların tamamen gaib olacağını gösterir. Bir muradın husulü için velilere mum veya kurban adamak gibi an'aneler de mevcuttur. İslâmiyetin nehy ettiği bu gibi itikâdların ya İslâmiyetten kadim dinlere tabi ecdaddan veyahud mücavir milliyetlerden geçtiği şüphesizdir. Uzun müddet gaybubet edenlerin gelmesi için Alaeddin kalfa denilen zata sabah namazından evvel birer birer okunmuş binbir buğday tanesi kabrine serpilir. Buğdayları kuşlar yerler." (s. 17-18).

VI. HAMİDÂBÂD (ISPARTA)

Dr. Besim Zühdi, **Türkiye'nin Sıhhi-i İctimâî Coğrafyası. Hamidâbâd (Isparta) Sancağı** (Cüz 9), Ankara, Öğüd Matbaası, 1338/1922, 50 s.

"Türkiye Büyük Millet Meclisi Umûr-ı Sıhhiye ve Muâvenet-i İctimâiye Vekâleti"

"Aşâir"

"Vergileri merkez liva kazasına ve muamelât-ı askeriyeleri Eğridir'e merbut Saçıklaralu nâmındaki beş on mahalleye münkasım bir aşiret fırka-i seyyâre halinde yazın Isparta sancağı yaylalarında ve kış vakti Teke sancağı sevâhilinde yaylak ve kışlak-ı nişin oldukları halde arabaların, şömendöferlerin taammümünden sonra bunlara iş kalmayıp herbiri bir yere iskân ve sevk edilmek suretinde bu aşiretin mevcudiyetine nihayet verilmiş ve yalnız Isparta'nın Gönen karyesinde Sarıkeçili ve Keçiborlu ve Uluborlu dahillerinde bi-

¹⁴ Kitap iç kapaksız bastırılmıştır.

rer Tahtacı ve Yalvaç'ın Hoyran nahiyesinde "Tartar" ve Kara Ağaç'ta bir kısım Saçıklaralı ve Eğirdir'de Çakal ve yine Tahtacı aşiretleri nâmiyle dağı seken kabilinden fakat hayme-nişin bir miktar cemaat kalmıştır...." (s. 20 vd.).

VII. KASTAMONİ

Dr. Kemâl, **Türkiye'nin Sıhhi-i İctimâî Coğrafyası. Kastamoni Vilâyeti** (Cüz 5), Ankara, Öğüd Matbaası, 1338/1922, 52 s.

"Türkiye Büyük Millet Meclisi Umûr-ı Sıhhiyye ve Muâvenet-i İctimâiyye Vekâleti"

"Tarz-ı Telebbüs"

"Vilâyet dahilinde ba-husus kasabalarda kıyafetler tam manâsiyle melezdir. Garb ile Şark bir elbisede birleştirilmiştir. Ekseriyet kasabalılar palto veya caket altına şalvar giyer, bellerine şal kuşak bağlarlar. Feslerinin üstüne âbânî sarık sararlar, ayaklarına mest giyerler veya sadece kundura ile iktifâ ederler.

Köylüler umumiyet itibariyle yerli yünden dokunmuş cebken gibi bir caket ve dar bir şalvar, ayaklarına da çarık giyerler, bellerine kuşak ve üzerine de silâhlık denilen bir kayış bağlarlar.

Kadınların kıyafetleri her kasabada ayrı ve hemen köylerde birdir. Kastamoni kadınları beli uçkurulu eski usûl çarşaf örtünür. Taşkôpri, İnebolu, Tosya, Araç da böyledir.

Zağfranbôli kadınları başlarına ufak ve eğri bir fes koyarlar, üzerlerine koyu mavi yorgan çarşafı büyüklüğünde murabba bir örtü ile örtünürler. Tesettür arzu ettikleri vakit tek gözlerini bile elleriyle ve bu örtü ile kaparlar. Ellerine ve ayaklarına kına yakmak, yüzlerine allık, kaşlarına rastuk çekmek, misk yağı, hacı yağı sürünmek cümle-i tezyinâtın maduddur. Erkekler kadınlardan fazla sürme çekerler. Köylü kadınları umumiyetle başlarında ya büyük bir yemeni veyahud beyaz bir örtü ile gezerler." (s. 15).

VIII. KAYSERİ

Dr. Hıfzı Nuri, **Türkiye'nin Sıhhi-i İctimâî Coğrafyası. Kayseri Sancağı** (Cüz 4), Ankara, Öğüd Matbaası, 1338/1922, 48 + 1 s. + 8 levha.

"Türkiye Büyük Millet Meclisi Umûr-ı Sıhhiyye ve Muâvenet-i İctimâiyye Vekâleti"

"Ananât"

"Yas: Kadınlarda kırk günden üç aya kadar yasa girip dışarı çıkmamak ve bir kimsenin davet ve cemiyetine gitmemek ve siyah elbise giymek âdet olmuştur. Bu yaşlı kadını yastan çıkarmak için akraba ve ahıbbâsı suret-i hususiyede birkaç defa hanesine giderek birlikte hamama gitmelerini rica eder. Birkaç davetçiyi reddeder ise de birisine muvaffakat eder ve hamama gideceğine söz verir. Artık davet eden hanım nefis taamlar yaptırmak ve her bir hamam levâzım ve mesârifî tarafından tehiyye olunmak ve teselliyât-kârane kelâm ile hitemâtta bulunmak suretiyle bu yaşlı hanımı izâz ve ikrâm eyler. Bundan böyle yas ve kederden yavaş yavaş çıkar." (s. 31).

IX. KENGİRİ

Dr. Raif, **Türkiye'nin Sıhhi ve İctimâi Coğrafyası. Kengiri Vilâyeti**, İstanbul, Hilâl Matbaası, 1926,48 s.

Türkiye Cumhuriyeti Sıhhiyye ve Muavenet-i İctimâiyye Vekâleti Neşriyyâtından.²³

"Tarz-ı Maişet"

"Vilâyetin bittahsis kasaba ahalisi bütûn kış nevâlelerinden, hatta pastırma ve sucuk tarhanasına varıncaya kadar, en ufak teferruatı bile yazdan temin ve tedârik ederler. Gıdalarına dikkat ederler. Hal ü vakti müsait olanlar kışın sohbet dedikleri ziyâfete yekdiğerlerini davet ederler. Bu ziyâfette de diğ er et'imme meyânında behemehâl "çuluk" dedikleri pirinç ile doldurulmuş hindi kızartması ile üzerleri bademli kesme kadaif bulunacaktır. Yumurta, nişasta ve dakik ile yoğrulan ve kesilen yufka kadaifleri cidden nefistir. Yalnız mayasız hamurdan açılmış ve saç üzerinde pişirilmiş, Erzurumluların "lavaş" tabir ettikleri şekilden daha az pişmiş ekmeıklarını mide hazm edemiyor. Onun için ahalinin mideden iştikâsı ziyâdedir.

Çörek tabir ettikleri çarşı fırınları ekmeğlerinden yapanlar hemen hemen pek nâdir kimselerdir." (s. 28).

X. KIRK KİLİSE (KIRKLAR ELİ)

Dr. Ahmed Hamdi, **Türkiye'nin Sıhhi-İ İctimâi Coğrafyası. Kırk Kilise (Kırklar Eli) Vilâyeti**, İstanbul, Kâğıdcılık ve Matbaacılık Anonim Şirketi, 1341/1925, 45 s. + 1 levha.

"Türkiye Cumhuriyeti Sıhhiyye ve Muâvenet-i İctimâiyye Vekâleti Neşriyyâtından"¹⁵.

"İtiyâdat, (Yerli) İtikâdat-ı Bâtıla"

"Ahalinin kısm-ı azamı mutekiddir. Şeytan, peri, cin gibi şeylere inandıkları gibi türbe ve tekyeye de son derece riayet ve itina gösterir.

Kasabada mahalle içerisinde bir hanede Muradiye Baba nâmıyla bir ziyaretgâh mevcut olup halk murat için buraya müracaat ve niyazda bulunarak mum yakarlar.

Babaeski'de Kaygusuz Baba, merkez-i vilâyette Gül Baba, Ahmed Baba, Hamza Baba türbeleri olup bunlardan da hâcet için, sıtma için toprak alınır ve pencerelerine iplik ve paçavra parçaları bağlarlar. Kezâ bir Helva Baba vardır ki burada dahi halk çocukları üç aylık oldukları zaman helva yaparlar ve helvayı babanın başı ucunda dağıtırlar ve ziyâretin toprağından bir miktar alarak çocuğun üstüne serperler, bu da güya çocuğun vakt-i zamanıyla (?) yürümesine delalet için imiş..." (s. 25)

XI. KIRŞEHİR

Dr. İbrahim İsmail, **Türkiye'nin Sıhhi-İ İctimâi Coğrafyası, Kırşehir Vilâyeti**, İstanbul, Kâğıdcılık ve Matbaacılık Anonim Şirketi, 1341/1925, 55 s.

Türkiye Cumhuriyeti Sıhhiyye ve Muâvenet-i İctimâiyye Vekâleti Neşriyyâtından"¹⁶.

¹⁵ Kitap iç kapaksız bastırılmıştır.

¹⁶ Kitap iç kapaksız bastırılmıştır.

"Tarz-ı Telebbüs"

"Kırşehir vilâyeti elân köy hayatından kurtulamamıştır. Binaenaleyh tarz-ı telebbüsleri Anadolu köylüleri gibidir. Merkez kasabalarda bazı tüccar ve yerli memurın kısmı caket, pantolon, yelek, fes veya kalpak giyerler. Tüccar ve esnaf kısmı derece-i servete göre intihâb edilen Avrupa kumaşlarından şalvar, kuşak, yelek, palto ve fes üzerine de yine servete göre âbânî, yemeni gibi bir sarık sararlar.

Köylüler umumiyetle yerli dokuma mamulâtından şalvar, kuşak, mintan, fes üzerine sarık ve kuşak üzerine kayıştan mamûl silâhlık tabir olunan ve âdetâ köylünün şahsî levâzımât çantasını teşkil eden ikinci bir kuşak makamında bir kemer takarlar ki köylü eline geçirdiği şeyleri bunların arasına doldurur....." (s. 30).

XII. KONYA

Dr. Nazmî, **Türkiye'nin Sıhhi-i İctimâî Coğrafyası, Konya Vilâyeti** (Cüz 8), Ankara, Öğüd Matbaası, 1338/1922, 156 s. + 5 levha.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Umûr-ı Sıhhiyye ve Muâvenet-i İctimâiyye Vekâleti"¹⁷.

"Ananât" (Merkez ilçe)

"Düğünlerde silâh atmak, 'semah' tabir ettikleri birkaç fahişe oynatmak, otuz arabadan yüz arabaya kadar gelin alayları tertib etmek, cenaze vukuunda komşular tarafından cenaze çıkan haneye birkaç gece yemek göndermek, lohusalara peļûze pişirip göndermek ve Receb-i serîfin ilk kândilinde 'bişi' tabir ettikleri lokma hamurunu susam yağında kızartarak ehîbbâ ve odaya tevzi etmek, kândil sabahı mahallât çocukları boyunlarında birer torba olduğu halde bir cemm-i gafir suretinde kapu kapu dolaşarak 'Şivli, şivli' diye bağırarak üzüm ile karışık leblebi almak ve kândilden bir hafta kadar evvel bütün mahallâtta çocuklar kâğıt fenerlerle 'şivlilik' dedikleri oyunlarla kândili istikbâl etmek gibi makbul ve gayri makbul itiyâd ve ananât-ı kadîme elân câridir." (s. 19)

XIII. MUĞLA (MENTEŞE)

Dr. Es'ad, **Türkiye'nin Sıhhi-i İctimâî Coğrafyası. Muğla (Menteşe) Sancağı** (Cüz 7), Ankara, Öğüd Matbaası, 1338/1922, 90 s.¹⁸

"Türkiye Büyük Millet Meclisi Umûr-ı Sıhhiyye ve Muâvenet- İctimâiyye Vekâleti"

"Lisân-ı Umumî"

"Lisân-ı umumî Türkçe'dir. Yalnız gerek bazı aşiretler ve gerekse şehir ve kura seknesinin mevâkie göre tarz-ı teleffuzları muhtelif şivelerdedir. Müstesniyât kabilinden Muğla'nın Kavakdere nahiye merkeziyle Genek gibi bazı civar kurâsında dünyanın belki de hiçbir mahallinde tekellüm edilmeyen ve ancak kendilerine mahsus olan ve 'Kalaycı lisanı' yâd olunan bir lisan dahi tekellüm edilmektedir." (s. 63).

17 Konya ile ilgili kitapta merkezden gönderilen plân, kazalara göre uygulanmıştır. Nasreddin Hoca'dan söz etmesi nedeniyle konuyla ilgilenenlerin dikkatini çekmiş olan bu kitaptan ayrıca şu kaynakta da tanıtıcı bilgiler verilerek söz edilmiştir. Muzaffer Erdoğan, İzahlı Konya Bibliyografyası, İstanbul, 1952, s. 79-80.

18 Kitabın dış kapağında "1339/1923" tarihi vardır.

XIV. NİĞDE

Dr. Hayri, **Türkiye'nin Sıhhi-i İctimâi Coğrafyası. Niğde Sancağı** (Cüz 2), Ankara, Öğüd Matbaası, 1338/1922, 207 s. + 1 levha.

"Türkiye Büyük Millet Meclisi Umûr-ı Sıhhiyye ve Muâvenet-i İctimâiyye Vekâleti"¹⁹.

"Tarz-ı Maişet"

"....

Tandır buralarda destici çamurundan yapılır ve yerde açılan bir çukura gömülür. İçinde bolca ateş yakılarak kızgın bir hale getirilir. Mayası gelmiş hamurdan yapılan müdevver kurslar tandırın civarlarına yapıştırılır, kapağı kapatılır, miktar-ı kâfi piştikten sonra ekmekler çıkarılır. Bu suretle pişirilen ekmekler hem sıhhi ve hem de nefis olur."

.....

Koyuca mayasız hamur oklava ile açılır. Bir santimetre murabbaında parçalara ayrılır. Kaynar suda pişirilir. Sarmısaklı yoğurt ile karıştırılarak yenilir. Buna 'mantı' denir. Bazen bu mantı üzerine yağda kavrulmuş kıyma da ilave edilir.

Miktar-ı kâfi soğan ile karıştırılmış taze kıymadan iç hazırlanır. Oklava ile bir milimetre tahtanında açılan hamur bir dil'i 3-4 santimetre tulunda murabbalar halinde kesilir, ortasına iç konur, murabbam, mukabil re'sleri bir araya toplanılarak kapanılır. Kaynar suya atılarak bir iki taşım kaynatılır. Sarmısaklı yoğurt ile karıştırılarak tenâvül edilir. Buna 'Tatar böreği', 'dolma mantı' nâmı verilir. Yine bu hamurlar üç dört milimetre arzında olmak üzere tütün gibi kıyılır, kurutulur. Buna 'makarna', furunda kavrulmasına 'erişte' nâmı verilir...." (s. 47-48).

XV. SIVAS

Dr. Hasan Tahsin, **Sivas Vilâyeti Sıhhi ve İctimâi Coğrafyası**, İstanbul, Hilâl Matbaası, 1932, 64 s.

"T. C. Sıhhat ve İctimâi Muavenet Vekâleti Neşriyatından: 32"

Sıhhi-i İctimâi Coğrafya dizisinden yayımlanan kitapların sonuncusu olan bu eserde halk kültürü ile ilgili bilgiler yoktur. Kitapta "Üçüncü Kısım" başlığı altında vilâyet merkezi ve kazalarla ilgili tarihi bilgilere yer verilmiştir, eski eserler ve ünlü kişiler tanıtılmıştır.

XVI. SİNOB

Dr. Mehmed Said, **Türkiye'nin Sıhhi-i İctimâi Coğrafyası. Sinob Sancağı** (Cüz 1), Ankara, Öğüd Matbaası, 1338/1922, 64 s. + 17 levha.

"Türkiye Büyük Millet Meclisi Umûr-ı Sıhhiyye ve Muâvenet-i İctimâiyye Vekâleti"

19 Kitapta merkezden gönderilen plân, kazalara göre uygulanmış, bazı bilgiler ayrıntılı olarak verilmiştir.

"Ananât"

"....

Beşiğe yatırmak merasimi: Şu merasim de yine kemâfissâbık kabile hanımın menfaatine olmak şartıyla tantanalı olur. Çocuk beşiğe yatırıldıktan sonra ebe hanım beşiği oda içerisinde sallayarak gezdirir. Hâzirundan birisi sual eder:

- Ebe hanım nereye?

- Kâbe'ye.

- Var git yolun açık olsun!

- Allah anasına babasına ve yedi sülalesine Kâbe'ye gitmekler, yürüyüp içinden çıkmaklar nasib eylesin!

Bu esnada ebe hanım eline bir yumurta alarak üç defa beşiğin etrafında dolaştırır. Bade bu yumurtayı hâzirundan uzun boylu bir hanıma verir. Bu hanım da yüksek bir yere ve meselâ rafa kor. Bu yumurtayı bilahare kırk hamamında çocuğu yıkadıkları suyun içerisine karıştırırlar. Ebe hanım beşiği sıra ile hâzirunun önüne getirerek üçer defa sallar ve bahşişler alır. Lohusa bir hafta on gün yatakta kalır. Kırk gün dışarı çıkmaz. Kırk gün sonra çocuk da beraber olduğu halde kırk hamamına gidilir. Çocuk bu yumurtalı su ile yıkanır. Ebe hanım hamamda birtakım şaklabanlıklar yaparak bahşişler alır." (s. 36).

XVII. URFA

Dr. Şefik Arif, **Türkiye'nin Sıhhi-i İctimâi Coğrafyası. Urfa Vilâyeti**, İstanbul, Kâğıdcılık ve Matbaacılık Anonim Şirketi, 1341/1925, 43 s. + 3 levha.

"Türkiye Cumhuriyeti Sıhhiyye ve Muavenet-i İctimâiyye Vekâleti Neşriyyâtından"²⁰.

"Ananât ve Âdat"

"Kına Gecesi: Kızın evine davetliler toplanır. Kadınlar bir tarafta erkekler diğer tarafta cemiyeti tes'id ederler. Kızın el ve ayaklarına kınalar konur. Tâbe-sabah icrâ-yı âhenk ve zevk ederler. Sabah namazı vaktinden bir saat evvel erkekler önde kadınlar arkada ve en arkada iki üç kadın arasında gelin kendi hanesinden kaldırılarak merasim-i mahsusa ile birçok sokaklar dolaştırıldıktan sonra güğeyinin hanesine götürülür. Ve çocuklar müttehiden zirde bazıları muharrer olan ebyâtı makâm-ı mahsus ile teganni ederler:

Çinili hamam
Kubbesi tamam
Bir gelin aldım
Babası imam

Ala ala hey

Çarşıda meşe

Okkası beşe

Ağlıyor gelin

Şaşdım bu işe

Ala ala hey

Elinde maşa

Altında haşa

Gelin ağlama

Güğeyi paşa

Ala ala hey

Her beytin sonunda kadınlar tarafından zılgıt tabir ettikleri bu "lü lü"lerden mürekkebe velveleler koparılır..." (s. 26-27).

XVIII. ZONGULDAK

Dr. Abdullah Cemâl, **Türkiye'nin Sıhhi-i İctimâi Coğrafyası. Zonguldak Sancağı** (Cüz 6), Ankara, Öğüd Matbaası, 1338/1925, 48 s. + 3 levha.

"Türkiye Büyük Millet Meclîsi Umûr-ı Sıhhiyye ve Muâvenet-i İctimâiyye Vekâleti"

"Yerli İtikadât-ı Bâtıla"

Pek kökleşmiş ebâtil vardır ki halk üzerinde efsanevî tesirler yapar. Meselâ Zonguldak ve Kozlu arasındaki Bal Kaya denilen deniz kenarında hemen şakulî büyük bir kayalık hakkında efsaneler vardır. Halk burada fırtına geceleri Bal Baba tarafından gemicilere işaret makamında ateş yakıldığını ve binâenaleyh bu korkunç mevkide hiçbir kazâ-yı bahrî olmadığı hakkında bir kanaat vardır...." (s. 20).

تورکيه بويک دنک مجلى
امور صحيه و مساوت اجتماعيه و کائناتى

تورکيه

دنک

صحى اجتماعى جوغرافياسى

۱۳۳۸ - ۱۹۲۲ م

آئره : اوکود مطبعسى

تعمیر و معازرت اجتماعیه و کائناتی
تعمیر و معازرت اجتماعیه و کائناتی

نور کبیر
نک

صحیح اجتماعیه جو عمرانی فیا سی
آنقره صحیحہ و معازرت اجتماعیه مدیری
دورقرہ

مصالح الدین صفورت
دورقرہ

مصالحتی
مستعملین و معازرت اجتماعیه و کائناتی
۱۹۲۵ - ۱۳۴۱

2- Ankara Vilâyeti

تعمیر و معازرت اجتماعیه و کائناتی
تعمیر و معازرت اجتماعیه و کائناتی

نور کبیر
نک

صحیح اجتماعیه جو عمرانی فیا سی
بایبیم و لابی
صحیحہ و معازرت اجتماعیه مدیری مرکزی مطبوعی
دورقرہ ایلم ارم

مستعملین و معازرت اجتماعیه و کائناتی
۱۹۲۵ - ۱۳۴۱

3- Bayezid Vilâyeti

بوردو صحت و عیالت اجماعی مدبری
تبریز

نور کتب خانہ

صحی اجتماعی جوغرافیاسی
نور کتب خانہ

کتابلر و دیوبی

صحی و عیالت اجماعی مدبری
دائرتر کسری

ایستابل
کسری و عیالت اجماعی مدبری
۱۹۲۵-۱۹۲۶

4- Çatalca Vilâyeti

بوردو صحت و عیالت اجماعی مدبری
تبریز

نور کتب خانہ

صحی و اجتماعی جغرافیاسی
غازی عینتاب دیوبی

صحی و عیالت اجماعی مدبری

سازمندی
بوردو صحت و عیالت اجماعی مدبری
۱۹۲۶

5- Gazi Ayıntab Vilâyeti

صحف اجتماعى جو غرافىاسى
 نایى ۶
کلیبول و لایى

صحف و مطبوعات ایلیای مدیونکلی حکومت لیبی
 درتور، قزوق، مان

ایستابول
 کسطنیون و مشهور قزوق مدیونکلی
 ۱۹۲۶ - ۱۳۴۱

6- Gelibolu Vilâyeti

تورک برونک ملک مجلس
 امور صحف و مطبوعات ایلیای و کالی

جرز
 ۹
 قودکیه
 تان

صحف اجتماعى جو غرافىاسى

حمید آباد (اسپارطه) سنجاغى

ایلیای سنجاغى، سبوری، درتور، قزوق، اسم زهرى
 آتور

۱۹۲۶ - ۱۳۴۱
 قزوق و مشهور

7- Hamid-âbâd (Isparta) Sancagi

تورک بوردو ملت مجلسی
امور صحب و رسالت اجتهاد کاتلی

جزد
۰
تورک
ت

صحی اجتهاد جو مرانیاسی

قسطمونلی ولایتی

نسطرنی صیب میری : در قتره کمال
آقره

۰۰ ۱۹۲۲ - ۰۰ ۱۳۳۸

لاکوه مطبوس

8- Kastamonu Vilâyeti

تورک بوردو ملت مجلسی
امور صحب و رسالت اجتهاد کاتلی

جزد
۰
تورک
ت

صحی اجتهاد جو مرانیاسی

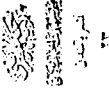
قیصری سنجانلی

نسطرنی صیب میری : در قتره قائلی نرون
آقره

۰۰ ۱۹۲۲ - ۰۰ ۱۳۳۸

لاکوه مطبوس

9- Kayseri Sancağı

توکمەتەن
 صەحى و اجتەامى جەغرافىاسى
 كەنغرى وىلايىتى

كەنغرى مەركەز شىبەسى
 دوكتور. د. ئالدى

سەھىيە
 ۱۰۰۰۱۱ Kengri Vilayeti
 ۱۹۲۲

10- Kengri Vilayeti

سەھىيە و سەمەرات ئىجتىمائىي خىزمەت مەركەزى
 تەشكىلاتى

تەشكىلاتى
 صەھىيە و سەمەرات ئىجتىمائىي خىزمەت مەركەزى
 قۇرۇلغۇسى « قۇرۇلغۇسى » وىلايىتى

سەھىيە و سەمەرات ئىجتىمائىي خىزمەت مەركەزى
 دوكتور. م. سەبىرى

تەشكىلاتى
 كەسپىي رەھبەرلىك قىلىش مەركەزى
 ۱۹۲۰ - ۱۹۲۱

11- Kirk Kilsse (Kirklar Eli) Vilayeti

مردود مطبوعات ایالتی کونیا
تعمیرات

قانونیه
قانونیه و لایحه

صحیح اجتماعى جوغرافياسى
قانونیه و لایحه

مصحح و مطبوعات ایالتی مدبری
مردود مطبوعات ایالتی کونیا

تعمیرات
کتابخانه و مطبوعات ایالتی کونیا
۱۳۲۵ - ۱۳۲۶

12- Kırşehir Vilâyeti

مردود مطبوعات ایالتی کونیا
تعمیرات

قانونیه
قانونیه و لایحه

صحیح اجتماعى جوغرافياسى
قانونیه و لایحه

مردود مطبوعات ایالتی کونیا
تعمیرات

کتابخانه و مطبوعات ایالتی کونیا
۱۳۲۵ - ۱۳۲۶

13- Konya Vilâyeti

تورک برونک پانک مجلس
امور محلی و سادات اہلیت و کسب

جز ۷

تورک

مجلس اہلیت جو فریاد

مغابہ (منشا) سنجائی

مجلس برونک : روز قمر ۱۳۳۸

آئینہ

۱۳۳۸-۰۰-۱۹۲۲ء

ارک و مجلس

14- Mugla (Menteşe) Vilâyeti

تورک برونک پانک مجلس
امور محلی و سادات اہلیت و کسب

جز ۲

تورک

مجلس اہلیت جو فریاد

نیکدہ سنجائی

نیکدہ صیب سادات : روز قمر ۱۳۳۸

آئینہ

۱۳۳۸-۰۰-۱۹۲۲ء

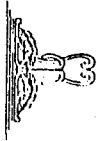
ارک و مجلس

15- Niğde Sancığı

T. C.
SİHHAT VE İCTİMÂİ
TEHAYENET YUKKALEHI
NEŞRİYATINDAN
1932

SİVAS
İLİHİTİ
SİHHİ VE İCTİMÂİ COĞRAFYASI

D. E. HANAK YAKSİK
Sivas Sıhhat ve İctimâî Nezaret Müdüvü
1931

İSTANBUL
HİLÂL MATEBAASI
1932

16- Sivas Vilâyeti

توزیک بروجیکتکته یکنس
امور صحت و معارفات اجتماعی و کمالی

جزء
1
تورکیه
صحف اجتماعی جو مرانیادی

سیدنیوب سنجانغی
تجزیه و تحلیل سیدنیوب سنجانغی
آغوش
1334 - 1332

17- Sinob Vilâyeti

جمهوری اسلامی و اجتماعی ترکیه
سازمان صحت و رفاه اجتماعی

فلاوی ۷

صحی اجتماعى جو غرافياسى

اورنگ ولايتى

صحى و مساوت اجنابى مديرى

دوتنره نيشى وازى

انتازىل

كالميش و مليه نيش آتور مديرى

۱۹۲۰ - ۱۹۲۱

18- Urfa Vilayeti

توركيه بويوك ملت مجلسى

امور صحى و مساوت اجنابى و كالى

جزء ۶

توركيه

صحى اجنابى جز ضرابيائى

زوتقودلر اوان سخايشى

مادقودلر اوان صحب سربلى : دوتنره نيش وازى

آقون

۱۳۳۸ - ۱۹۲۲

توركيه مجلسى

19- Zonguldak Sancağı